
KRONIKA

• JAK POWSTAŁ ALBUM FILMÓW EDUKACYJNYCH „MARTYROLOGIA POLAKÓW ZESŁANYCH NA SYBERIE”

Martyrologię Polaków na wschodzie w czasie II wojny światowej długo okrywała zмова milczenia. W Polsce Ludowej na kartach szkolnych podręczników, w mediach i cenzurowanej literaturze ten bolesny rozdział w historii narodu polskiego w ogóle nie istniał. Nie inaczej rzecz się przedstawiała w państwach zachodnich, które były koalicjantami ZSRR w wojnie z Niemiecką Rzeszą. Nad historyczną prawdą górował interes polityczny, w imię którego Związek Radziecki korzystał z całkowitej bezkarności za popełnione zbrodnie. Taki stan nie mógł trwać w nieskończoność.

W Polsce wyzwolonej z komunistycznego reżimu, w 1998 roku został reaktywowany Związek Sybiraków i zrzeszeni w nim zesłańcy uzyskali prawo głosu. Chcąc ocalić od zapomnienia gehennę trzech pokoleń Polaków, Oddziały Związku zaczęły wydawać biuletyny, w których publikowano wspomnienia zesłańców z Syberii i Kazachstanu. Białe plamy na mapie polskiej historii powoli zaczęły zanikać. Oddział Warszawski również wydawał swój biuletyn informacyjny pt. „Sybirak”. Było to jednak wydawnictwo przeznaczone do użytku wewnętrznego. Świadomość istnienia luki w szerokim historycznym przekazie sprawiła, iż Zarząd Oddziału od początku wskazywał na potrzebę spotkań przedstawicieli Związku z młodzieżą szkolną. Organizowane w porozumieniu z dyrekcją szkół spotkania cieszyły się dużym zainteresowaniem wśród młodzieży szkolnej. Na spotkaniach tych dał się zauważyć brak multimedialnych dokumentalnych historycznych materiałów filmowych na DVD w postaci prezentacji, z wykorzystaniem znajdujących się w szkołach wideoprojektorów. Dzięki temu spostrzeżeniu powstał pomysł wykonania na DVD filmu edukacyjnego przedstawiającego losy zesłańców Sybiru. Celem przekazu wiedzy historycznej w tej formie, było uzyskanie skuteczniejszego zainteresowania problematyką sybiracką.

Tworzenie pierwszego filmu

Pomysłodawcą pierwszego filmu był mgr inż. Henryk Okulewicz, który działając w myśl zasady „od słowa do czynu” niezwłocznie przystąpił do gromadzenia potrzebnych materiałów ikonograficznych, faktograficznych i filmowych oraz wywiadów ze świadkami deportacji. Powstającemu filmowi nadano tytuł „Losy Zesłańców Sybiru”. Do opracowania tekstu narracji powołano zespół multimedialny w składzie: Henryk Okulewicz, Zofia Wężyk-Machowska,

Mieczysław Pogodziński. Montażem zajął się sierż. Krzysztof Grymulek – Kierownik Klubu Filmowego Dowództwa Wojsk Lądowych, we współpracy z Henrykiem Okulewiczem. Całość prac nad filmem organizował i koordynował z ogromnym zaangażowaniem i odpowiedzialnością Przewodniczący Komisji Edukacji Multimedialnej Oddziału Warszawskiego Związku Sybiraków Henryk Okulewicz – zarazem reżyser filmu ze strony Sybiraków były Wicedyrektor Biura Spraw Obronnych Ministerstwa Edukacji. Dzięki pomocy Kierownictwa Klubu Wojsk Lądowych i Domu Żołnierza Polskiego wykonano montaż, podkład słowno-muzyczny oraz dźwiękową narrację do filmu.

Zbliżał się dzień próby zaprezentowania nowej formy spotkania Sybiraków z warszawską młodzieżą szkolną. W dniu 7 listopada 2008 roku, w którym z okazji 90 rocznicy Odzyskania Niepodległości, oraz 80 rocznicy powstania Związku Sybiraków i 20 rocznicy jego reaktywowania, odbyło się spotkanie z młodzieżą szkolną w Centralnej Bibliotece Wojskowej im. Józefa Piłsudskiego zorganizowane przez Zarząd Koła Sybiraków Warszawa Praga Południe. W spotkaniu, które prowadził Prezes Oddziału Warszawskiego Związku Sybiraków Ryszard Piotrowski liczny udział wzięła młodzież szkół warszawskich oraz grupa dzieci ze Szkoły Podstawowej z Kalinowa noszącej imię „Zesłańców Syberyjskich”. Wśród zaproszonych gości obecni byli przedstawiciele władz terenowych, przedstawiciel wojewody mazowieckiego, oraz mazowiecki wicekurator oświaty.

Spotkanie rozpoczęto odegraniem hymnu Związku Sybiraków, a następnie uczczono pamięć wszystkich poległych za Ojczyznę, w tym również Wielkiego Polaka Marszałka Józefa Piłsudskiego - pierwszego członka Związku Sybiraków. Następnie odbyła się prezentacja filmu „Losy zesłańców Sybiru”. Film zyskał szczególne uznanie i został nagrodzony gromkimi brawami. Film na XXI Ogólnopolskim Przeglądzie Filmów Amatorskich Wojska Polskiego „OBFA – Rzeszów 2008”, spośród 35 filmów zdobył główną nagrodę Grand Prix. Film otrzymał również Główną Nagrodę Dyrektora Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.

Celem uzyskania rekomendacji na rozpowszechnianie filmu w szkołach Prezes Oddziału Warszawskiego Ryszard Piotrowski wystąpił do Mazowieckiego Kuratora Oświaty w Warszawie o zaopiniowanie „Losów zesłańców Sybiru” jako film edukacyjny. W odpowiedzi nadeszła rekomendacja wraz z wysoką oceną, (cytat): „...płyta jest bardzo dobrze przygotowanym materiałem edukacyjnym, o mocnym akcencie patriotycznym...”, z zaleceniem „wykorzystywania, upowszechniania filmu na lekcjach historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, oraz na zajęciach z wychowawcą w szkołach na poziomie gimnazjalnym i ponad gimnazjalnym.” Oddział, działając na podstawie powyższej opinii kuratora, przystąpił do wysyłki kopii filmu do szkół województwa mazowieckiego. W pierwszej kolejności przeznaczył je dla tych szkół, które przyjęły patronat Zesłańców Sybiru.

Powstaje drugi film

Akceptacja pierwszego filmu stała się bodźcem do pracy nad następnym. Pomysłodawcą i inicjatorem powstania filmu poświęconego pamięci Żołnierzy-Sybiraków był płk dypl. Ryszard Piotrowski – kombatant, świadek i uczestnik tamtych wydarzeń. Reżyserii i opracowania scenariusza podjął się, tak jak

poprzednio, Henryk Okulewicz. Komentarz do filmu opracował ten sam, co poprzednio zespół: Henryk Okulewicz, Zofia Wężyk-Machowska, Ryszard Pogodziński. Montaż i reżyseria były ponownie zadaniem dla Krzysztofa Grymułka we współpracy z Henrykiem Okulewiczem. Konsultant Ryszard Piotrowski – czuwał nad całością i szczegółami tekstu, z troską o wierność prawdzie historycznej. Miał też własną wizję zakończenia filmu sceną przy Pomniku Nieznanego Żołnierza i odśpiewania Roty. Tymczasem zdobywanie materiałów do tego właśnie filmu okazało się bardzo trudne, wymagało wielu starań i poszukiwań autentycznych dokumentów i archiwalnych materiałów filmowych. Z powodu braku filmów dokumentalnych wykorzystano niejednokrotnie materiały z inscenizacji w wykonaniu żołnierzy statystów z Klubu Dowództwa Wojsk Lądowych (np. przeprawa żołnierzy armii Berlinga przez Wisłę przy zdobywaniu Warszawy, czy pokaz walk żołnierzy Powstania Warszawskiego). Dlatego też realizacja filmu postępowała wolniej, niż pragnęli jego twórcy. Jednak dzięki wytrwałemu wspólnemu i indywidualnemu wysiłkowi dzieło zostało ukończone.

Film „Udział żołnierzy Sybiraków na frontach II wojny światowej” został zaprezentowany w dniu 18 lutego 2010 roku na konferencji zorganizowanej z okazji 70 rocznicy pierwszej masowej deportacji w głąb Związku Radzieckiego. W uroczystości, która odbyła się w Centralnej Bibliotece Wojskowej im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie, uczestniczyli działacze Związku Sybiraków z Sekretarzem Generalnym Edwardem Duchnowskim na czele. Obecni byli posłowie na Sejm RP, przedstawiciele prezydenta m. st. Warszawy i marszałka województwa mazowieckiego, mazowieckiego kuratora oświaty, samorządowcy, przedstawiciele organizacji kombatanckich i władz samorządowych, oraz licznie przybyła młodzież szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponad gimnazjalnych Warszawy i województwa mazowieckiego, z uczniami ze Szkół im. Sybiraków w Kalinowie i Rozbitym Kamieniu, a także liczne grono Sybiraków. Konferencję otworzył i całą uroczystość prowadził Prezes Oddziału Warszawskiego Ryszard Piotrowski, który na wstępie wygłosił referat okolicznościowy przybliżając zebranych historii deportacji. Po referacie nastąpiła projekcja filmu. Zebrani obejrżeli film z dużym zainteresowaniem w zadumie i skupieniu. W ożywionej dyskusji wyrażano wysokie uznanie dla treści i formy.

Kolejnym krokiem formalnym na drodze dotarcia filmu do szkół było wystąpienie (w lipcu 2010 roku) Ryszarda Piotrowskiego – jako Przewodniczącego Rady Związku Sybiraków Województwa Mazowieckiego – do mazowieckiego kuratora oświaty o udzielenie filmowi rekomendacji. Kurator nadał filmowi „Udział żołnierzy Sybiraków na frontach II wojny światowej” wysoką ocenę oraz udzielił rekomendacji do upowszechniania we wszystkich typach szkół, jako „materiał edukacyjny bardzo przydatny na lekcjach historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, a także na zajęciach z wychowawcą.” Nareszcie można było podjąć szeroką akcję informacyjną oraz przystąpić do rozpowszechniania filmu. Bardzo pomocną w tym dziele okazała się strona internetowa Oddziału Warszawskiego Związku Sybiraków założona z inicjatywy mgr inż. Henryka Okulewicza. Był on twórcą projektu merytorycznego i stanął na czele Zespołu wykonawców strony internetowej Oddziału, a w późniejszym czasie również Zarządu Głównego Związku Sybiraków.

Album

Uznanie, z jakim filmy były przyjmowane stało się nie tylko źródłem satysfakcji, ale też zachętą do dalszych wysiłków na rzecz realizowania zamysłu dotarcia do szerokich kręgów młodzieży szkolnej. Ponadto duże zainteresowanie oraz wzrastające zapotrzebowanie na płyty DVD w innych, poza mazowieckim, województwach sprawiło, że dzięki inwencji Henryka Okulewicza podjęto decyzję nadania im formy wydawniczej albumu edukacyjnego o tematyce historycznej. Dzięki staraniom Zarządu Głównego i Oddziału Warszawskiego Związku Sybiraków, – a w szczególności Prezesa Henryka Majewskiego, – z Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych uzyskano dotację na wykonanie albumu. Opracowano album „Martyrologia Polaków zesłanych na Syberię” zawierający płyty DVD z filmami: „Losy zesłańców Sybiru” oraz „Udział żołnierzy Sybiraków na frontach II wojny światowej”, z rekomendacją Kierownika Urzędu DS. Kombatantów i Osób Represjonowanych, Mazowieckiego Kuratora Oświaty oraz Zarządu Głównego i Oddziału Warszawskiego Związku Sybiraków. Projekt graficzny albumu opracował Henryk Okulewicz, wykonał dr Zbigniew Miarzyński – współwykonawca wszystkich okładek do ww. filmów. Ostatecznie wydawcą albumu to Zarząd Główny i Oddział Warszawski Związku Sybiraków. Mazowiecki Kurator Oświaty objął album honorowym patronatem. Wykonano pierwsze egzemplarze albumu i rozesłano je do szkół ponadpodstawowych województwa mazowieckiego oraz do instytucji i organizacji zajmujących się rozpowszechnianiem wśród młodego pokolenia Polaków historii męczeństwa narodu polskiego.

Tak w wielkim skrócie przedstawia się historia powstawania albumu *Martyrologia Polaków zesłanych na Syberię* i jej poszczególne etapy. Pragnieniem twórców było, aby album służył polskiej młodzieży zgodnie z ich intencją oraz pięknym mądrym przesłaniem zamieszczonym na okładkach albumu: „Niech głęboko w naszych sercach zadomowią się słowa Adama Mickiewicza – „Jeśli zapomnę o nich, Ty Boże na niebie zapomnij o mnie”. Czcijmy pamięć tych, którzy polegli i oddajmy hołd tym, którzy ocalili. Pamięcią otoczmy wojenne cmentarze, na których spoczywają polscy żołnierze – Sybiracy oraz rozsiane po bezkresach Rosji i Kazachstanu często bezimienne mogiły pomordowanych i zamęczonych Polaków”.

Zofia Węzyk-Machowska